

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Здобуття якісної вищої освіти неможливе без необхідних для цього умов, так, розв'язана широкомасштабна війна російської федерації проти України, об'єктивно обумовила необхідність кардинальних змін усіх без винятку сфер суспільного життя країни, зокрема й сфери вищої освіти.

Так, війна росії проти України спричинила низку гострих проблем у сферах освіти, науки та інновацій, серед яких – це зменшення охоплення здобувачів освіти безперервним навчанням, зниження доступності якісної освіти та, як наслідок, зниження якості освіти в цілому; вимушене переміщення учасників освітнього процесу у регіони України та країни, де безпекова ситуація є кращою.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців станом на 16 червня 2022 року кількість українців, які перетнули кордон з країнами ЄС з 24.02.2022 року, склала понад 7,70 млн осіб. Станом на 23.06.2022 за кордон виїхали 670 133 учнів та 22,6 тис. педагогічних працівників закладів освіти. За межі України евакуйовано 2029 дітей з особливими освітніми потребами, з них 1072 - діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Тимчасово переміщено понад 130 закладів фахової передвищої та вищої освіти, їх відокремлених структурних підрозділів. Під час воєнних дій значна кількість здобувачів освіти та педагогічних працівників мали травматичний досвід та як наслідок - посттравматичний синдром; пошкодження та руйнування освітньої і наукової інфраструктури. За оперативними даними станом на 23 червня 2022 року внаслідок обстрілів та бомбардувань пошкоджено 1844 закладів освіти, 212 закладів повністю зруйновано, значного руйнування зазнало близько 15% дослідницької інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ. Частина будівель потребує тривалого капремонту або повної відбудови. Тисячі закладів освіти потребують термінового косметичного ремонту через розміщення в них внутрішньо переміщених осіб, підрозділів територіальної оборони та Збройних Сил України.

Так, Кабінет Міністрів України прийняв рішення про необхідність розробки Плану післявоєнного відновлення економіки України, в якому, на наше переконання, в обов'язковому порядку 30 повинні бути передбачені заходи щодо відновлення та реформування сфери вищої освіти України. Вступ значної кількості студентів та викладачів закладів вищої освіти (далі – ЗВО) України до лав Збройних Сил України, переїзд

частини потенційних українських студентів до інших країн, пошкодження значної кількості приміщень та матеріально-технічної бази ЗВО України, суттєві зміни потреб галузей економіки України у фахівцях з вищою освітою, прискорений вступ України до Європейського Союзу викликають потребу у розробленні на державному рівні в рамках загального Плану післявоєнного відновлення економіки України і обґрунтованого Плану післявоєнного відновлення та реформування сфери вищої освіти України (далі – План), як обов'язкової складової загальнодержавного Плану [3].

У Законі України «Про освіту» (2017) сформульовано наступне положення: «Документами державного прогнозування і стратегічного планування розвитку освіти є прогноз розвитку освіти, стратегія розвитку освіти, ...» [1]. Закон України «Про вищу освіту» (2014) не містить окремого положення щодо розроблення стратегій та планів розвитку вищої освіти. Ми розглядаємо планування розвитку вищої освіти як процес визначення цілей і пріоритетів, конкретних значень індикаторів їх досягнення, відповідних механізмів та інструментів реалізації.

Основними принципами стратегічного планування розвитку вищої освіти, на нашу думку, мають бути:

- цілісності (цілі і пріоритети розвитку вищої освіти повинні визначатись з урахуванням цілей і пріоритетів загальнодержавних стратегій (планів) та стратегій (планів) інших сфер суспільного життя);
- об'єктивності (конкретні значення індикаторів досягнення цілей і пріоритетів відновлення та реформування сфери вищої освіти повинні визначатись відповідно до показників офіційної державної та міжнародної статистики).

Правовою основою Плану мають бути положення перш за все Конституції України, Законів України (зокрема «Про освіту» та «Про вищу освіту»), Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, офіційних інститутів Європейського простору вищої освіти (далі – ЄПВО). Так, у ст.53 Конституції України встановлено: «Кожен має право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність ... вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах» [2]. У зв'язку з викладеними вище законодавчими положеннями вважаємо за необхідне наголосити, що на наше переконання, у Плані післявоєнного відновлення та реформування сфери вищої освіти України в обов'язковому порядку мають бути представлені конкретні значення індикаторів виконання зазначених положень. До

цього слід додати, що у Законі України «Про вищу освіту» встановлено конкретні індикатори обсягів державного замовлення на підготовку фахівців із вищою освітою, які також мають бути враховані при розробленні Плану.

У відбудовчий період важливо продовжити розпочаті реформи освіти і науки, спрямовані на розвиток та посилення людського потенціалу країни (продовження реформи Нової української школи; розбудова сучасної, доступної та безпечної мережі закладів освіти; реалізація стратегії розвитку вищої освіти; підготовка кваліфікованих фахівців для потреб повоєнного ринку праці тощо).

Створення сприятливих умов для науковців та інноваторів надасть поштовх для розвитку інноваційної економіки країни. Війна відкрила нове вікно можливостей для прискорення інтеграції України до членства у Європейському Союзі. З огляду на наявний рівень підтримки, яку зараз має Україна у ЄС на політичному, експертному та інституційному рівні, є можливості отримати допомогу як для забезпечення стійкості української освіти і науки під час війни, так і відбудови у повоєнний період, а також забезпечити імплементацію європейських принципів, підходів, практик та інструментарію в освітній та науковій сферах.

Роль освіти персоналу у формуванні інтелектуального капіталу підприємства постійно зростає, оскільки унікальні знання персоналу є конкурентними перевагами високого рангу, які важко досягаються конкурентами [4]. Воєнні дії стали ще одним поштовхом для зміни принципів викладацького процесу, так, викладачі, ще раз усвідомили, що тепер їхня сила не у вмінні розповісти те, що здобувачі можуть і без них послухати на YouTube або почитати в інтернеті. Тепер їхня сила у вмінні підтримати та запалити жагу до знань, мотивувати, допомогти знайти свій талант, стати опорою. Отже, сьогодні ці навички виявились вкрай необхідними для здобувачів під час війни та допомогли їм зібрати себе до купи та знову отримати те, що здавалось назавжди втраченим. Ці навички є надзвичайно важливими і в майбутньому.

Освіту протягом життя потрібно спрямовувати на засвоєння існуючих знань та на розвиток здатності людини генерувати нові знання та ідеї. Тому, ми вважаємо, що політика відновлення та розвитку сфер освіти, науки та інновацій у післявоєнний час буде спрямована на підвищення якості та доступності освіти, розвитку науки шляхом реалізації таких стратегічних цілей за наступними пріоритетними напрямками у вищій освіті як, об'єднання університетів в потужні регіональні центри вищої освіти, що дозволить підвищити інституційну спроможність закладів вищої освіти та можливості проведення наукових досліджень світового рівня, створення механізму ендавмент-фондів для закладів освіти з метою підвищення фінансової спроможності та можливостей для розвитку ЗВО, у тому числі

завдяки посиленню зв'язків з випускниками та індустрією, зміна системи управління і надання фінансової автономії для створення умов ефективного розвитку університетів завдяки можливості розпоряджатися коштами та визначати власний шлях підвищення якості вищої освіти, створення найкращого в Європі Військового Університету з викладачами-практиками для підготовки офіцерського складу для всього світу (розвиток проекту Президентського університету), перезавантаження роботи з іноземними студентами для забезпечення привабливості та конкурентоспроможності українських закладів вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг. Зручний та прозорий вступ для іноземних громадян до закладів вищої освіти, розвиток англійських освітніх програм: 200 тис. іноземних студентів здобувають вищу освіту в Україні.

Відновлення України ставить зовсім інші цілі та завдання перед освітою й наукою. І це дає шанс на, можливо, обмежені, але суттєві швидкі позитивні зміни. Для цього потрібно, щоб і пропозиції стосовно відновлення освіти й науки, і пропозиції з інших напрямів передбачали плідну взаємодію галузей і враховували істотний вплив розвитку освіти і науки на досягнення цілей з відновлення та розбудови/розвитку інфраструктури, економіки та фінансової сфери, сфери безпеки та оборони, енергетичної безпеки, охорони здоров'я, державного управління тощо. Неможливо без якісних освіти і науки вирішувати проблеми створення сучасного озброєння, високотехнологічних виробництв, розвитку медицини та цифровізації, запровадження енергоощадних технологій, забезпечення верховенства права тощо.

Список літератури

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 1658-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Конституція України від 28 червня 1992 року із наст. змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Вітренко Ю.М., Ворона В.О. План післявоєнного відновлення та реформування сфери вищої освіти України: економічний аспект. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у 3-х томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28.04.2022 р.; ред. колегія : І.О. Дегтярьова, В.С. Куйбіда, П.М. Петровський та ін., уклад. Т.О. Мельник. Т. 2. К. : ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 246 с.
4. Бондаренко С.М. Роль освіти персоналу у формуванні інтелектуального капіталу підприємства. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 4 жовтня 2019. Київ : КНУТД. 2019. С. 79-80.